

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Факультет лінгвістики
(повна назва інституту/факультету)

Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови
(повна назва кафедри)

«На правах рукопису»
УДК 811'255.4

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 8.02030304 “Переклад”
(код і назва)

на тему: Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні та способи їх відтворення в українському перекладі (на матеріалі художньої прози)

Виконав (-ла): студент (-ка) 5 курсу, групи ЛА-51м
(шифр групи)

Андрусенко Ксенія Юріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Науковий керівник к. філол. наук, доцент КТППІАМ Тараненко Л.І

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Рецензент

к. філол. н., доцент КТППФМ Буць Ж.В.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській дисертації немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____

(підпис)

Київ – 2016 рік

РЕФЕРАТ

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 73 пункти, та додатку. Загальний обсяг роботи становить 189 сторінок.

Мова, як відомо, є не лише найважливішим засобом спілкування, але й потужним засобом реалізації комунікативного впливу в різних сферах життєдіяльності людини. Мовні ресурси дозволяють описувати й інтерпретувати різноманітні ситуації зовнішнього світу відповідно до їхнього бачення мовцем та керувати сприйняттям ситуації реципієнтом, нав'язуючи йому позитивну або негативну оцінку.

Це зумовило підвищення інтересу лінгвістів до проблеми систематизації стратегій і тактик здійснення впливу на реципієнта та вивчення специфіки їхнього функціонування в англомовній комунікації. При цьому явище маніпуляції розглядається не лише у працях мовознавців, (Н. Хомський, С. Г. Кара-Мурза, Е. Л. Доценко, Д. В. Аксенов, И.Н. Борисова та ін.), у яких формулюються загальні уявлення про проблеми маніпулятивного впливу, але і в роботах психологів, що розкривають процеси реалізації механізмів маніпуляції (Е. Шостром, Р. Чалдини, М. Еріксон, Е. Бергер, Г. Колесникова, А. Любимов).

Водночас відкритим залишається питання виявлення особливостей перекладу мовних засобів та їхньої взаємодії під час актуалізації маніпулятивного впливу в текстах англомовних художніх творів. Цим і пояснюється підвищення **актуальності** вивчення феномена маніпулятивного впливу, закономірностей і засобів його реалізації в іншомовній комунікації та коректного відтворення в українських перекладах.

Актуальність обраної теми визначається також загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на встановлення

системи мовних засобів реалізації маніпулятивного впливу на підсвідоме людини, а також на систематизацію стратегій впливу та особливостей їхнього функціонування в англійській комунікації взагалі та художніх творах зокрема.

Мета дослідження полягає у встановленні закономірностей відтворення маніпулятивного ефекту англійського діалогічного мовлення в українському перекладі шляхом розгляду мовних засобів його реалізації в тексті оригіналу.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) визначити сутність і зміст поняття маніпулювання;
- 2) розглянути механізми актуалізації маніпулятивних моделей поведінки в комунікації та способи маніпулювання суспільною свідомістю;
- 3) систематизувати мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні;
- 4) класифікувати способи і прийоми маніпулювання;
- 5) проаналізувати англійські художні твори та їхні українські переклади з метою систематизації діалогічних єдностей, що реалізують маніпулятивний вплив;
- 6) систематизувати способи перекладу мовних засобів реалізації маніпуляції в українських перекладах англійських художніх текстів.

Об'єктом дослідження є реалізація маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні.

Предметом вивчення є мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в англійському діалогічному мовленні та способи їхнього перекладу на українську мову.

Матеріалом дослідження слугував корпус текстових фрагментів із роману Дж. Орвелла «1984» та його перекладу на українську мову,

виконаного В. Данмером. Загальний обсяг матеріалу склав 600 фрагментів тексту в оригіналі й перекладі.

Методи дослідження. На різних етапах вивчення проблеми застосовувалися *теоретичні загальнонаукові методи* абстрагування, узагальнення, формалізації, індукції та дедукції; *емпірико-теоретичні методи* (аналіз, синтез, ідеалізація, моделювання, системний метод та метод класифікації) для узагальнення теоретичної й емпіричної інформації та виявлення функціонально-прагматичних і структурних ознак діалогічних єдностей, що реалізують маніпулятивний ефект; *конкретнонаукові методи* семантичного й синтаксичного аналізу для систематизації мовних засобів реалізації маніпулятивного впливу; метод *зіставного аналізу* оригіналів англійських творів для виокремлення зі структури художніх творів фрагменти, що містять ефект маніпуляції; метод *дескриптивного перекладознавчого аналізу* для встановлення способів перекладу досліджуваних мовних засобів на українську мову; метод *лінгвокультурологічного перекладознавчого аналізу* для з'ясування шляхів оптимальних перекладацьких рішень при відтворенні маніпуляції у перекладі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в магістерській роботі вперше систематизовано мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в художній літературі та експериментально встановлено закономірності їхнього перекладу на українську мову.

Теоретична значущість магістерської дисертації визначається тим, що основні її положення сприятимуть поглибленню знань про реалізацію маніпулятивного ефекту в комунікації, а також можуть бути використані у дослідницьких роботах, присвячених подальшому аналізу маніпуляції, способів її вираження у творчості Дж. Орвелла та перекладу на українську мову.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що одержані в ньому результати можуть бути використані для теоретичного та практичного застосування під час вивчення курсів з міжмовної

комунікації, для укладання навчальних посібників та інших методичних матеріалів з навчання стратегій мовленнєвого впливу, взаємодії різних підсистем мови під час реалізації маніпулятивного впливу та особливостей перекладу художнього мовлення.

Апробація основних положень і результати магістерського дослідження здійснювалася на 2 конференціях: XV Всеукраїнській студентській науково-дослідній конференції «Innovations in science and technology» (24 листопада, 2015, м. Київ) та VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм» (11-12 березня, 2016, м. Львів). Основні положення дисертації викладено також у науковій статті “Language means realizing a manipulative effect in English dialogues and their translation into Ukrainian”, поданій до друку у Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філологія. Педагогіка, м. Київ, 2016.

Ключові слова: маніпуляція, лінгвістичні особливості, прийоми мовної маніпуляції, мовні засоби, художній переклад, перекладацькі трансформації.

РЕФЕРАТ

Работа состоит из введения, трёх глав, выводов, списка использованной литературы, насчитывающего 73 пункта, и приложений. Общий объем работы составляет 189 страниц.

Язык, как известно, является не только важнейшим средством общения, но и мощным средством реализации коммуникативного воздействия в различных сферах жизнедеятельности человека. Языковые ресурсы позволяют описывать и интерпретировать различные ситуации внешнего мира в соответствии с их видением говорящим и управлять восприятием ситуации реципиентом, навязывая ему положительную или отрицательную оценку.

Это обусловило повышение интереса лингвистов к проблеме систематизации стратегий и тактик, осуществляющих влияние на реципиента, а также изучение специфики их функционирования в англоязычной коммуникации. При этом явление манипуляции рассматривается не только в трудах языковедов (Н. Хомский, С. Г. Карамурза, Е. Л. Доценко, Д. В. Аксенов, И. Н. Борисова и др.), в которых формулируются общие представления о проблемах манипулятивного воздействия, но и в работах психологов, раскрывающие процессы реализации механизмов манипуляции (Э. Шостром, Р. Чалдини, М. Эрикссон, Э. Бергер, Г. Колесникова, А. Любимов). В то же время открытым остается вопрос выявления особенностей перевода языковых средств и их взаимодействия при актуализации манипулятивного воздействия в текстах англоязычных художественных произведений. Этим и объясняется повышение актуальности изучения феномена манипулятивного воздействия, закономерностей и способов его реализации в иноязычной коммуникации и корректного воспроизведения в украинских переводах.

Актуальность выбранной темы определяется общей

направленностью современных лингвистических исследований на установление системы языковых средств реализации манипулятивного воздействия на подсознательное человека, а также на систематизацию стратегий влияния и особенностей их функционирования в англоязычной коммуникации вообще и в художественных произведениях в частности.

Цель исследования заключается в установлении закономерностей воспроизведения манипулятивного эффекта английской диалогической речи в украинском переводе путем рассмотрения языковых средств его реализации в тексте оригинала.

Поставленная цель предполагает решение следующих **задач**:

- 1) определить сущность и содержание понятия манипуляции;
- 2) рассмотреть механизмы актуализации манипулятивных моделей поведения в коммуникации и способы манипулирования общественным сознанием;
- 3) систематизировать языковые средства реализации манипулятивного воздействия в английской диалогической речи;
- 4) классифицировать способы и приемы манипулирования;
- 5) проанализировать английские художественные произведения и их украинские переводы с целью систематизации диалогических единств, реализующих манипулятивное воздействие;
- 6) систематизировать способы перевода языковых средств реализации манипуляции в украинских переводах английских художественных текстов.

Объектом исследования является реализация манипулятивного воздействия в английской диалогической речи.

Предметом изучения являются языковые средства реализации манипулятивного воздействия в английской диалогической речи и способы их перевода на украинский язык.

Материалом исследования послужил корпус текстовых

фрагментов из романа Дж. Оруэлла «1984» и его перевод на украинский язык, выполненный В. Данмером. Общий объем материала составил 600 фрагментов текста в оригинале и переводе.

Методы исследования. На разных этапах изучения проблемы применялись теоретические *общенаучные методы* абстрагирования, обобщения, формализации, индукции и дедукции; *эмпирико-теоретические методы* (анализ, синтез, идеализация, моделирование, системный метод и метод классификации) для обобщения теоретической и эмпирической информации и выявления функционально-прагматических и структурных признаков диалогических единств, реализующих манипулятивный эффект; *конкретнонаучные методы* семантического и синтаксического анализа для систематизации языковых средств реализации манипулятивного воздействия; метод *сопоставительного анализа* оригиналов англоязычных произведений для выделения из структуры художественных произведений фрагментов, содержащих эффект манипуляции; *метод дескриптивного переводческого анализа* для определения способов перевода исследуемых языковых средств на украинский язык; метод *лингвокультурологического переводческого анализа* для выявления способов оптимальных переводческих решений при воспроизведении манипуляции в переводе.

Научная новизна исследования заключается в том, что в магистерской работе впервые систематизированы языковые средства реализации манипулятивного воздействия в художественной литературе и экспериментально установлены закономерности их перевода на украинский язык.

Теоретическая значимость магистерской диссертации определяется тем, что основные ее положения будут способствовать углублению знаний о реализации манипулятивного эффекта в коммуникации, а также могут быть использованы в исследовательских

работах, посвященных дальнейшему анализу манипуляции, способах ее выражения в творчестве Дж. Оруэлла и переводах на украинский язык.

Практическая ценность исследования заключается в том, что полученные в нем результаты могут быть использованы для теоретического и практического применения в преподавании курсов по межъязыковой коммуникации, для составления учебных пособий и других методических материалов по обучению стратегий речевого воздействия, взаимодействия различных подсистем языка при реализации манипулятивного воздействия и особенностей перевода художественного слога.

Апробация основных положений и результаты магистерского исследования осуществлялась на 2 конференциях: XV Всеукраинской студенческой научно-исследовательской конференции «Innovations in science and technology» (24 ноября 2015, г. Киев) и VIII Международной научно-практической конференции «Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм» (11-12 марта, 2016 г. Львов). Основные положения диссертации изложены также в научной статье "Language means realizing a manipulative effect in English dialogues and their translation into Ukrainian", представленной в сборник «Вісник» национального технического университета Украины «Киевский политехнический институт». Серия: Филология. Педагогика, Киев, 2016.

Ключевые слова: *манипуляция, лингвистические особенности, приемы языковой манипуляции, языковые средства, художественный перевод, переводческие трансформации.*

ABSTRACT

The master's dissertation consists of introduction, three chapters, conclusions, the list of literature used, including 73 items, and one appendix. The paper amounts to 189 pages.

As is known, the language is not only the most important means of communication but it is also a powerful tool for implementing communicative influence in various spheres of human activities. Language resources allow us to describe and interpret different situations of the world according to the speaker's perception as well as coordinate the recipient's perception of the situation in favour of its positive or negative evaluation.

This caused an increased interest of linguists in the problem of systematization of strategies and tactics used to influence the recipient, which resulted in the study of special aspects of their operation in the English language communication. This phenomenon of manipulation is not only considered in the works by linguists (see N. Chomsky, S. Kara-Murza, E. Dotsenko, D. Aksenov, I. Borisov etc.), in which the general understanding of the problem of manipulative influence is formed, but also in the works by psychologists where they reveal the processes of manipulative mechanisms implementation (E. Shostrom, R. Cialdini, M. Erikson, E. Berger, G. Kolesnikov, A. Lyubimov).

However, the issue of the language means identification, their translation and interaction during the actualization of manipulative influence in English literary texts remains unsolved.

Therefore, the **aim** of this paper is to define the regularities of the manipulative effect realization in the English dialogical speech and its translation into Ukrainian through the study of language means that create it in English literary texts.

The above mentioned aim envisages solving the following **tasks**:

1) to determine the nature and essence of the notion of manipulation;

2) to examine the mechanisms of manipulative patterns in communication and the ways aimed at the public's consciousness manipulation;

3) to systematize the language means realizing the manipulative influence in the English dialogical speech;

4) to classify the ways and techniques of manipulation;

5) to analyze English literary texts and their Ukrainian translations in order to systematize the dialogical units realizing the manipulative influence;

6) to systematize the ways used for the translation of the manipulation language means from English into Ukrainian.

The **object** of the research is the realization of manipulative influence in the English dialogical speech.

The **subject** of the study is the language means realizing manipulative influence in the English dialogical speech and the ways of their translation into Ukrainian.

The passages from George Orwell's novel "1984" and its translation into Ukrainian by V. Danmer served as the **research material**. The total amount of the analyzed material comprises 600 fragments of the original text and its translation.

The methodological basis of the research includes theoretical abstraction, generalization, formalization, induction and deduction; empirical and theoretical methods; scientific methods of semantic and syntactic analysis used to systematize language means realizing the manipulative influence; methods of a comparative analysis, descriptive analysis as well as special translational methods used to determine the adequate ways of translation.

Scientific novelty of the research consists in presenting in the master's paper the system of language means used for the manipulative influence in literary texts as well as in outlining the ways and patterns of their translation into Ukrainian.

Theoretical value of the research lies in deepening the knowledge about the implementation of the manipulative effect in communication, ways of its expression in George Orwell's works which can be considered as an input into the theory and practice of translation as well as in sphere of manipulation studies.

Practical value of the paper consists in the fact that its materials and results can be applied into the courses of intercultural communication, for compiling the teaching materials for the study of the speech manipulation strategies as well in the study of the specificity of translation of various language subsystems' integration while realizing the manipulative influence in literary texts.

The results of the research were presented at the XV Ukrainian student research conference «Innovations in science and technology» (November 24, 2015, m. Kyiv) and at the VIII International scientific conference «Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм» (March 11-12, 2016, с. Lviv). The results of master's dissertation are published in the article "Language means realizing a manipulative effect in English dialogues and their translation into Ukrainian".

Keywords: *manipulation, linguistic features, techniques of language manipulation, language means, literary translation, translation transformation.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД СТАНУ ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЕВОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	9
1.1. Визначення поняття мовленнєвої маніпуляції.....	9
1.2. Особливості реалізації процесу маніпулятивного впливу.....	14
1.3. Закономірності застосування маніпулятивних прийомів	19
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. РОЗГЛЯД МОВНИХ ЗАСОБІВ І ПРИЙОМІВ МАНІПУЛЯЦІЇ В ТЕКСТАХ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	26
2.1. Лінгвістичні особливості перекладу художньої літератури.....	26
2.2.Класифікація видів і прийомів мовної маніпуляції.....	31
2.3. Мовні засоби вираження маніпулятивного впливу у творах Дж. Орвелла.....	36
2.3.1. Фонографічні засоби реалізації маніпуляції.....	38
2.3.2. Лексичні засоби мовної маніпуляції.....	39
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МОВНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МАНІПУЛЯЦІЇ В ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. ОРВЕЛЛА «1984»).....	48
3.1. Особливості функціонування та перекладу лексичних засобів маніпулятивного впливу	48
3.2. Лексико-граматичні та лексико-стилістичні трансформації при перекладі мовних засобів реалізації маніпуляцій.....	76

Висновки до розділу 3.....	85
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89
ДОДАТОК А. Фрагменти роману Дж. Орвелла «1984» та способи їхнього перекладу українською мовою	96